

Charlotte Hansén Goobar och Margareta Ekström

Rapport från ett pilotprojekt på
några skolbibliotek i Stockholm

EGEN NEDLADDNING

MEDIOTEKET
AVDELNINGEN FÖR UPPDRAG KRING
LÄRANDE OCH ELEVVÄLSA
UTBILDNINGSFÖRVALTNINGEN

EGEN NEDLADDNING

Egen nedladdning är en tjänst som gör att talbokslåntagare själva kan ladda ned talböcker.

Man registrerar sig på sitt bibliotek/skolbibliotek, får inloggningsuppgifter via e-post och laddar ned från vilken uppkopplad dator man vill. Det egna biblioteket ger support och stöd.

Bibliotek som har talbokstillstånd kan ansluta sig till tjänsten och ha en utbildad registrerare som kan registrera låntagare så att dessa själva kan ladda ned talböcker

När låntagaren ska börja ladda ned har man ett möte med registreraren. Denne demonstrerar nedladdning och informerar bland annat om de upphovsrättsliga regler som gäller. Därefter skriver man ett avtal och registreras som Egen nedladdare.

Alla som har rätt att låna talböcker har också rätt att ladda ned när man är registrerad på sitt bibliotek.

Egen nedladdning är en tjänst som lanserades länsvis under 2011.

Innehåll

Inledning.....	3
Bakgrund.....	4
Vårt syfte.....	4
Projektmål.....	4
Upptakt.....	5
Genomförande och resultat.....	5
Samarbete.....	6
Nå och stödja elever.....	7
Nå och möta föräldrar.....	7
Tid och logistik.....	8
Kunskap.....	8
Avslutning.....	9
Tips & Tricks.....	10

Rapport: Egen nedladdning

INLEDNING

Mellan januari och december 2011 genomförde Mediatekets skolbiblioteksgrupp pilotprojektet *Egen nedladdning* tillsammans med 15 skolbibliotek i Stockholm. Med den här rapporten vill vi göra en sammanställning och redovisning av projektet, där vi i korthet förmedlar hur det genomfördes och de erfarenheter som gjordes av projektdeltagarna. Vår avsikt är också, att utifrån pilotgruppens erfarenheter, formulera en enkel handledning med tips och goda råd för skolor som vill erbjuda tjänsten *Egen nedladdning* genom sitt skolbibliotek. Rapporten har inga vetenskapliga anspråk. Inte heller betraktar vi de lösningar och förslag som presenteras här som de enda möjliga eller slutgiltigt bästa för alla skolbibliotek. Tvärtom har varje skola och skolbibliotek allt att vinna på att utforma sin verksamhet med *Egen nedladdning* efter lokala förutsättningar.

Mediatekets skolbiblioteksgrupp

Mediateket, en enhet under Avdelningen för uppdrag kring lärande och elevhälsa, vid Stockholms Utbildningsförvaltning, ger stöd för lärande och utveckling till Stockholms kommunala skolor. Därutöver finns de fyra enheterna Skolstöd, Skolhälsan, Psykologenheten och Språkcentrum.

Skolbiblioteksgruppen inom Mediateket stödjer skolbibliotekens utveckling med kurser, nätverk och handledning på plats. Sammanlagt finns det 138 grundskolor med ca 62 000 elever och 20 gymnasieskolor med ca 16 000 elever. Av dessa kan ca 6%, dvs 3720 respektive 960 stycken vara i behov av talböcker, enligt Talboks- och punktskriftsbibliotekets, TPB:s beräkningar.

Skolbiblioteksgruppens arbetsområde inbegriper allt som rör biblioteksverksamhet. En viktig del är hur skolbiblioteket kan bidra till att inkludera elever med olika förutsättningar. Information och utbildning om alternativa läsverktyg utgör en prioriterad uppgift inom stödet till skolbiblioteksutveckling, liksom att verka för att skolbiblioteken skaffar nedladdningstillstånd från regeringen.

Utifrån ett vidgat textbegrepp erbjuder vi kurser och workshops om alternativa sätt att läsa, om talböcker och nedladdning mm. Cirkulationsbiblioteket, Mediatekets bokdepå, erbjuder också alltid talböcker tillsammans med de gruppuppsättningar av böcker de lånar ut till skolorna.

Skolbiblioteksgruppen med Margareta Ekström (1), margareta.ekstrom@stockholm.se och Charlotte Hansén Goobar (3), charlotte.goobar@stockholm.se

BAKGRUND

Vi som ansvarar för pilotprojektet och den här rapporten heter Charlotte Hansén Goobar och Margareta Ekström och är bibliotekarier på Mediateket. När vi hörde talas om den nya tjänsten *Egen nedladdning* (inledningsvis kallad Daisy Direkt), vilken gör det möjligt för talbokslåntagare att själva ladda ned talböcker till sin dator, surfplatta eller smartphone, såg vi genast vår möjlighet att stödja skolor och skolbibliotek att komma igång med tjänsten.

Eftersom vi kontinuerligt bevakar utvecklingen när det gäller talböcker och hur de kan användas av elever, var vi beredda att snabbt börja fundera över hur tjänsten *Egen nedladdning* skulle kunna tas tillvara på Stockholms skolbibliotek.

Tjänsten imponerade som en fantastisk resurs för elever med läsnedsättningar, genom den ökade tillgänglighet den erbjöd. Nu skulle de eleverna, precis som andra ungdomar, mer fritt kunna välja den bok de vill ha. Bristen på självständighet och integritet vid bokval och läsande kan, menar vi, utgöra ytterligare ett hinder för viljan att läsa och därmed för läsutvecklingen.

En grundförutsättning för Skolbiblioteksgruppens arbete med att stödja och utveckla skolbiblioteken är övertygelsen om att bemannade skolbibliotek av hög kvalitet, kan bidra till att förbättra och fördjupa lärandet för alla elever. Eftersom ett nedladdningstillstånd gäller för bibliotek eller skolbibliotek och det är via biblioteket som eleverna kan få tillgång till *Egen nedladdning*, så anser vi att den utökade talboksservicen som biblioteken kan erbjuda bidrar till att befästa och förstärka skolbibliotekets viktiga roll.

Skolledare bör, förmodar vi, välkomna en tjänst som möjliggör för skolan att relativt enkelt och utan extra kostnader öka inkluderingen för elever som behöver alternativa sätt att läsa. Om skolledningen vill kunna erbjuda sina elever nedladdade talböcker

och *Egen nedladdning* i skolan, så måste den, helt enkelt, satsa på sitt skolbibliotek. Kanske kan också dessa argument tillsammans bidra till att skolledare upplever skollagens krav på att ALLA skolor ska ha skolbibliotek, som mer relevant.

Skolbiblioteksgruppen har genom sitt uppdrag inblick i verksamheten vid Stockholms kommunala skolors bibliotek och känner till deras ofta svaga ställning på skolan. Därför kunde vi förutse vissa problem som skulle kunna uppstå i samband med genomförandet av *Egen nedladdning*. Vi ville gärna utnyttja möjligheten att inom ramen för vårt skolbiblioteksstöd, arbeta för att förenkla introduktionen av *Egen nedladdning* på skolorna.

Genom pilotprojektet skulle eleverna på pilotskolorna också få tillgång till en fantastisk tjänst nästan omgående!

VÅRT SYFTE

Då TPB planerade att introducera *Egen nedladdning* för skolbiblioteken under 2012, såg vi möjligheten att i samarbete med dem skapa en pilotgrupp med ett antal skolbibliotek som skulle testa att erbjuda tjänsten *Egen nedladdning*. Genom att ta vara på och förmedla deras erfarenheter är avsikten att bidra till att introduktionen och hanteringen av *Egen nedladdning* ska bli så smidig som möjligt för övriga skolbibliotek i Stockholm.

För att sedan enkelt kunna sprida kunskapen, som utformas genom pilotgruppens arbete, skriver vi en enkel rapport och handledning för hur skolbiblioteken kan introducera och bedriva *Egen nedladdning*.

Med utgångspunkt i pilotprojektet kommer Mediateket dessutom att anordna ett seminarium om *Egen nedladdning* hösten 2012, då vi visar hur det går till, samt presenterar Mediatekets handledning för skolbiblioteksansvariga.

PROJEKTMÅL

- Öka **användandet** av talböcker bland elever med läsnedsättning genom *Egen nedladdning*.
- Att genom *Egen nedladdning* öka **antalet** elever som använder talböcker.
- **Förenkla** skolbibliotekspersonalens arbete med registrering av elever för *Egen nedladdning* och därmed även med den nedladdning av talböcker som sker i biblioteket, eftersom den minskar på sikt.
- Ge insikt och förankra **kunskap** om talböcker och *Egen nedladdning* hos skolbiblioteksansvariga, skolledning och pedagogisk personal på Stockholms skolor.

UPPTAKT

Redan under 2009/2010 hörde vi, vid DAISY-konsortiets och TPB:s konferenser, talas om tjänsten DAISY Direkt och dess föregångare för högskolestuderande, Student Direkt, vilket väckte vårt intresse.

I december 2010 hade Regionbibliotek Stockholm en studiedag för bibliotekarier om *Egen nedladdning*. TPB:s projektledare Hilda Androls gav bakgrund och visade hur det går till. TPB:s projekt skulle genomföras på folkbiblioteken 2011 och skolbiblioteken 2012.

Vid årsskiftet 2010/11 visade TPB:s rapporter att 64 skolor i Stockholm hade nedladdningstillstånd. Det varierade mycket mellan skolorna hur mycket dessa användes, men sammantaget laddades det ned 2070 talböcker.

I januari 2011 tog vi kontakt med TPB och presenterade idén om att skapa en pilotgrupp för Stockholms kommunala skolbibliotek. I den skulle man kunna testa rutiner och praktiskt genomförande och sedan föreslå hur man kommer tillrätta med problem som uppstår, samt tipsa andra skolbibliotek om framgångsfaktorer.

TPB var intresserade av att fånga upp alla de erfarenheter som skolbiblioteken skulle komma att göra. Dessa bedömde de skulle kunna användas för att förbättra introduktionen av *Egen nedladdning* i alla landets skolor. För TPB var det viktigt med problemformulering, att beskriva och åskådliggöra de hinder, stora som små, som kunde finnas. Redan i det här skedet fördes diskussioner om att formulera erfarenheter i lättillgänglig form, kanske som en enkel handledning. Hilda Androls och Jenny Nilsson på TPB fungerade från första början som ett värdefullt stöd för pilotprojektet.

Mediatekets skolbiblioteksgrupp beslutade sig i januari 2011 för att genomföra pilotprojektet med Charlotte Hansén Goobar och Margareta Ekström som projektledare för att samordna, ge support, samla in erfarenheter och bearbeta tillsammans med deltagarna. Projektdeltagarna skulle åta sig ansvar för att rapportera till Mediateket hur de gick tillväga och allt av intresse som inträffade när de introducerade *Egen nedladdning* på sina respektive skolor. Pilotprojektet planerades att pågå under 2011 för att komma andra skolbibliotek till del under 2012. När planerna tagit form hade vi ett möte med våra kollegor på Skolstöd, för att informera dem om vårt projekt, eftersom vi har angränsande arbetsområden och ofta samarbetar.

GENOMFÖRANDE OCH RESULTAT

Den 8 februari 2011 bjöd vi in biblioteksansvariga på kommunala grund- och gymnasieskolor till ett informationsmöte där vi berättade om *Egen nedladdning* och Skolbiblioteksgruppens planerade pilotprojekt. Inbjudan gick till de skolor som redan hade nedladdningstillstånd, eftersom det är en förutsättning för att kunna bli registrerade av talbokslåntagare. Intresset var stort och de flesta inbjudna anslöt till mötet, ca 50 personer. Specialpedagogerna på enheten Skolstöd, som informerats om projektet, deltog också.

Efter informationsmötet fick de skolor som ville medverka anmäla sig till oss. Totalt var det 10 grundskolor och 5 gymnasieskolor som anmälde att de ville delta och en projektgrupp bildades. Dessa skolor var:

Björkhagens skola, Engelbrektskolan, Grimstaskolan, Hässelbygårdsskolan, Höglandsskolans Mediatek, Loviselundsskolan, Skarpnäcks skola, Sundbyskolan, Tallkrogens skola, Trollbodaskolan, Västbergaskolan, Gymnasieskolorna i Skärholmen, Kungsholmens gymnasium, Spånga gymnasium och Thorildsplans gymnasium.

För att konstituera pilotgruppen och förankra den på de deltagande skolorna skickade vi ett brev till rektorerna om pilotprojektet och *Egen nedladdning*, hur tjänsten kan vara en hjälp för elever med läsnedsättningar, syftet med projektet och skolbibliotekens åtagande gentemot Mediateket.

Skolbiblioteken rapporterade efter hand, men i varierande grad till oss om hur arbetet utvecklade sig. Diskussioner fördes och rådgivning gavs via e-post, telefon och på möten och allt dokumenterades löpande. Flertalet ansökte omgående om tillstånd för att bli registrerade och många satte också igång att erbjuda tjänsten omedelbart. Vissa skolbibliotek kom snabbt igång med att registrera elever medan andra tog mer tid på sig med att förankra tjänsten och planera den tillsammans med övriga kollegor.

Vi beslöt, i halvtid, att stimulera rapporteringen och ordnade ett möte den 9 juni 2011 för att få igång ett muntligt erfarenhetsutbyte. Som förberedelse bearbetade, sammanfattade och analyserade vi de synpunkter och erfarenheter som kommit in och gjorde en presentation som vi strukturerade med rubriker enligt olika mönster och temata, som framträtt i det bearbetade materialet. På mötet använde vi presentationen som arbetsunderlag och deltagarnas kommentarer och åsikter skrevs in direkt i den. På så sätt blev redan lämnade uppgifter bearbetade och kompletterade genom de gemensamma diskussioner som de föranledde.

Genom projektet har det blivit tydligt att det finns ett antal **nyckelfunktioner**, som är centrala att ta hänsyn till när man vill bygga upp tjänsten *Egen nedladdning* på ett skolbibliotek. **Olika aktörer** på skolan har också stor betydelse om man ska lyckas och det blir därför viktigt att de blir medvetna om sin roll och kan delta aktivt.

Nyckelfunktionerna som framträtt under projektet är: samarbete, kontakt med elever och föräldrar, tid och kunskap.

I följande text redovisas projektet med rubriker utifrån dessa nyckelfunktioner.

SAMARBETE

Deltagarna i pilotprojektet återkom vid flera tillfällen till hur avgörande det är att det finns kommunikation och samarbete mellan skolbibliotekarie, rektor, specialpedagog, klasslärare, IT-ansvarig och även gärna arbetslag och elevvårdsteam för att *Egen nedladdning* ska fungera bra.

Det är värdefullt och produktivt om man tillsammans på skolan formulerar en policy som bygger på en gemensam inställning och ett gemensamt ansvar för att alla elever ska kunna delta och hänga med i undervisningen.

Kunskapen om *Egen nedladdning* kommer ofta till skolan via en skolbiblioteksansvarig. Då kan det vara bra att förankra nyheten hos skolledningen, som bör vända sig till all personal och till föräldrar med information, eftersom det ger legitimitet åt *Egen nedladdning* och bibliotekets roll. I pilotgruppen prövades t ex att inledningsvis skriva ett informationsbrev till rektor och föreslå ett samtal.

Kollegiet i sin helhet bör informeras, t ex när det är samlat på större möten. En deltagare i projektet såg till att få en halvtimme avsatt på höstuppstartens möte och informerade då om *Egen nedladdning*. Enligt pilotgruppen är det bästa att använda de möten som redan finns, eftersom en allmän möteströtthet kan göra det svårt att skapa nya.

Specialpedagoger är viktiga genom sin kunskap om eleverna. Utan bra samarbete med dem kan det också bli svårare för skolbiblioteksansvariga att nå ut med sina kunskaper om talböcker och hur man skaffar dem. Specialpedagogerna är, enligt projektdeltagarna, inte alltid så insatta i talbokshandling och regelverket kring talböcker, som man kanske tror.

Klasslärare kan ha viktiga synpunkter på hur talböcker kan användas på lektionerna. Dessa behöver kommuniceras vidare till skolbiblioteket.

IT-kunnig personal gör ofta en insats genom att hjälpa skolbibliotek med liten bemanning med talbokshandling. Ibland behövde den handeringen justeras, eftersom kunskapen om innebörden av §17 Upphovsrättslagen varierade. Anledningen till att nedladdningstillståndet är knutet till skolbiblioteket är just för att garantera att lagen efterlevs.

För några i projektet fungerade det bäst att börja i liten skala. De tog först kontakt med lärare som de visste var speciellt intresserade av läsutveckling och som var lätta att engagera för att sedan successivt utöka kretsen av inblandade.

Vartefter arbetet med *Egen nedladdning* växte fram upptäcktes att det kunde vara bra att bilda ett särskilt arbetslag för uppgiften, för att kunna understödja varandra och dela på ansvaret. En viktig erfarenhet var att det alltid är bäst att planera utifrån lokala förutsättningar och utveckla sina egna rutiner kring *Egen nedladdning*.

Att samarbeta och planera tillsammans med olika personalgrupper på skolan, var något som de flesta pilotgruppsdeltagare lyfte fram som en stimulerande och positiv effekt av projektet.

NÅ OCH STÖDJA ELEVER

Hur ska man som skolbiblioteksansvarig veta vilka elever som har läshinder? Brukar de vara i biblioteket? Har bibliotekspersonalen redan kontakt med dem? När man från biblioteket alla elever med läsnedsättningar på skolan? Enligt TPB:s beräkningar har ca 6% av alla elever någon form av läshinder, vilket innebär ca 2 per klass, t ex 36 elever på en skola med 600 barn.

Alla elever på skolan kommer kanske inte till biblioteket. Därför kan det vara svårt för den som arbetar där att självständigt förse elever med talböcker. Det var en erfarenhet som alla i pilotgruppen delade. Yngre elever vistas i allmänhet mer i biblioteket, medan gymnasieelever ofta bara kommer sporadiskt, i ett särskilt ärende. Det är inte heller alls säkert att de elever som kommer berättar om sina eventuella läsproblem.

Pilotgruppsdeltagarna tipsade varandra om olika vägar för att komma i kontakt med de elever som behöver talböcker. Ett sätt är att få information genom specialpedagogen och klasslärare, som kartlägger elever som behöver stöd. Kontakten med dem upplevdes som mycket viktig! Att då och då delta när elevhälsoteamet träffas liksom på arbetslagsmöten kan också ge viktig information om elever (se mer ovan under Samarbete).

Skolbibliotek som administrerar läromedelsutlåning har fördelen att möta alla elever och kan, på så sätt få reda på deras läsförmåga, vilket då gäller även för gymnasiet.

Att skapa intresse för talböcker i biblioteksrummet är en metod att nå elever som behöver dem. Ett exempel från projektgruppen är att skylta och märka upp de vanliga böcker, som även finns att ladda ner som talbok.

Elever som börjar ladda ned talböcker själva kan behöva boktips och support även i fortsättningen. Därför är det bra att följa upp hur nedladdningen fungerar för dem.

Elever med läshinder döljer det ofta. En synpunkt som framhålls är att det kan bero på hur väl man känner eleven. Om skolbiblioteket aktivt uppmärksammar elever med läsnedsättning, kan det bidra till att fler ger sig till känna.

Flera projektdeltagare återkom till hur viktigt det är att TPB anpassar sin katalog för den nya, unga målgruppen och gör den användarvänlig och attraktiv för dem. Barn och ungdomar ska enkelt kunna söka bland litteraturen, så att de verkligen kan ta tillvara den självständighet som *Egen nedladdning* kan innebära.

NÅ OCH MÖTA FÖRÄLDRAR

När elever registreras för *Egen nedladdning* måste en vårdnadshavare vara med, om barnet är under 18 år. Det beror på att man ska skriva ett avtal om att respektera de upphovsrättsliga regler som gäller för talböcker. Föräldern är också ett viktigt stöd för barnets läsning, för att påminna om att talböcker inte får spridas till kompisar och när det gäller tekniken kring nedladdning. Några projektdeltagare hade upplevt att föräldrar ibland var skeptiska till *Egen nedladdning*, eftersom de ansåg att det var skolans sak att ansvara för talboks-försörjningen. Det är därför viktigt att förtydliga att tjänsten är tänkt att fungera just i hemmiljön och att det är bra att föräldrarna är medvetna om att barnet behöver tillgång till dator där. Överhuvudtaget kan tillgången till datorer se väldigt olika ut i hemmen.

Frågan om elevens integritet och möjlighet att självständigt välja böcker att läsa är inte helt oproblematiske. Föräldrar som fram tills nu deltagit i sina barns litteraturval kan, visade det sig, ha svårt att släppa kontrollen. En projektdeltagare berättade: "Mamman hade en oro och det var vilka böcker flickan kommer kunna ladda ned, hon är orolig att hon ska kunna lyssna på böcker om sex."

En aspekt som framfördes var vikten av att ha bra kontakt med klasslärare för att nå föräldrar. Hen kan tipsa om när en elevs utvecklingssamtal ska äga rum och ge utrymme för en kort information om *Egen nedladdning*, eller så kan läraren själv förmedla informationen. Det passar särskilt bra när frågor om elevens läsning precis blivit uppmärksammat och kanske kan då ett möte för registrering bokas med en gång. Ett annat förslag är att informera om *Egen nedladdning* vid föräldramöten och gärna då vid ett för flera klasser gemensamt möte, som ibland föregår föräldramöten för respektive klass.

Att ringa direkt till föräldrarna till elever med läsnedsättning för att erbjuda tjänsten *Egen nedladdning* visade sig vara mycket effektivt. Man undviker då dessutom risken för svinn med brev och e-post.

Om man vill känna sig för hur det är att bjuda in en förälder med sitt barn och registrera för *Egen nedladdning* kan det vara lämpligt att börja i liten skala. En av deltagarna valde att börja med att fråga en lärare för att få förslag på några familjer. Därefter ringde hon upp föräldrarna, talade engagerat om tjänsten och kom överens om en mötestid. Hon utvärderade och anpassade hur hon skulle gå tillväga vartefter.

Ett annat alternativ, som prövades, var att registrera många elever på kort tid. Då skickades ett informationsbrev ut till alla berörda föräldrar, där de ombads att ta kontakt med skolbiblioteket och boka tid för registrering. I det här fallet blev det lite problem med att en del föräldrar inte hörde av sig, men det gjorde att registreringen kunde komma igång snabbt.

Ett förslag som kom upp på ett pilotgruppsmöte var att bjuda in specialister på läsning och lässvårigheter till ett informationsmöte för föräldrar och personal på skolan, och då också informera om *Egen nedladdning*.

Om man lyckats skapa intresse för *Egen nedladdning* vid telefon-, utvecklingssamtal eller på annat sätt, har man också på ett positivt sätt förberett hur en kallelse till ett registreringsamtal kommer att motas. Det är viktigt att kallelsen till registreringsamtalen är trevligt utformad för att skapa positiva förväntningar och mycket tydlig för att undvika svårigheter vid registreringsamtalen. Den bör förbereda föräldrarna på tid och plats och på att de ska ta med den spelare som ska användas samt elevens e-postadress. Ett bra exempel på en sådan kallelse finns här bredvid.

En rekommendation är att schemalägga registreringsmöten antingen tidigt eller sent på dagen, eftersom det är då de flesta föräldrar kan komma.

För att nedladdningen ska fungera när eleven kommer igång på egen hand, lämnade flera av projektdeltagarna över en mapp till föräldrarna, med den viktigaste informationen samlad. Det är viktigt att kontaktuppgifter till den som ger support, finns med i mappen.

När det gäller äldre elever är föräldrarna sällan lika involverade i skolan längre, utan ungdomarna sköter kontakterna med skolan själv. För dem finns därför en medgivandeblankett på TPB:s hemsida, som man förmedlade och som fungerade förträffligt.

TID OCH LOGISTIK

En springande punkt när nya arbetsuppgifter införs på en arbetsplats, och som lyftes av pilotgruppsdeltagarna, är hur arbetstiden är förlagd och också hur mycket tid det faktiskt finns för den nya uppgiften. Egentligen finns kanske ingen extra tid för någonting? I bästa fall har skolbiblioteket kanske tid för nedladdning av de talböcker elever behöver i undervisningen?

Finns det vid tidsbrist någon hjälp att tillgå? Tidigare i rapporten nämns viktiga kollegor, som man i gruppen identifierat och samarbetat med för att få det att fungera. Naturligtvis räcker tiden bättre till om man är fler som engagerar sig i *Egen nedladdning*.

Hej!

Välkommen till skolans bibliotek _____

kl. _____ för registrering till Daisy Direkt.

Det är bra om ni har möjlighet att ta med en mp3-spelare så att vi kan ladda ner böcker på den när vi ses. Se även till att ha en fungerande mailadress till eleven, det går bra både med en privat e-postadress eller en "skol" e-postadress.

Under registreringsamtalen, som beräknas ta ca 45 min, gör vi registreringen av eleven samt går igenom exakt hur man laddar ner talböcker. Det är viktigt att alla är införstådda med att nedladdningen enbart är för privat bruk och alltså inte får fildelas, kopieras, säljas eller spridas på annat sätt.

Ser fram emot att ses!

Med vänlig hälsning

Lotta Bok, bibliotekspedagog

08-123 45 67

Att utforma och hålla fast vid tydliga strukturer kring *Egen nedladdning* visade sig vara till stor hjälp för att effektivisera arbetet, vilket är en viktig erfarenhet att föra vidare från projektet. De som har en biblioteksplan att hänvisa till, kan lättare stå på sig när andra verksamheter "tar över" och gör arbetet med talböcker svårt att hinna med.

Vid diskussioner i gruppen kom man fram till att det till och med kan vara berättigat att tillfälligt stänga biblioteket någon timme per vecka, för att kunna öka inkluderingen av elever med läsnedsättning.

KUNSKAP

När man planerar att börja med *Egen nedladdning* är det bra att tänka igenom vad det kommer att föra med sig och ta ställning till hur man ska gå tillväga.

En förutsättning för att kunna registrera elever är att skolbiblioteket har ett nedladdningstillstånd. Man bör också vara väl förtrogen med reglerna för hur man får använda talböcker. Undantaget i Upphovsrättslagen §17 innebär att talböcker får kopieras, men endast till elever med läsnedsättning. Pilotgruppsdeltagarna upptäckte hur viktigt det var att känna sig säkra på reglerna, för att kunna föra dem vidare till den personal man samarbetade med på skolan, liksom till föräldrar och elever.

En återkommande fråga enligt projektgruppen var vem eller vilka, som fick anmäla sig som registrerare. Svaret är att endast den som har en del av sin tjänst i skolbiblioteket, är behörig. Det här upplevs många

gångar som kontroversiellt av personal utanför skolbiblioteket, eftersom det blir ett hinder då det saknas tillräcklig bemanning i skolbiblioteket.

Man var i gruppen överens om att arbetet överhuvudtaget blir mycket lättare om all personal på skolan har god kännedom om vad som gäller för talboksanvändning.

Som registrerare bör man vara väl insatt i den varierande teknik, som används för att läsa talböcker: datorer, mp3-spelare, särskilda talboksspelare och mobiler med internetuppkoppling. Ofta är det en kombination av olika fysiska bärare av talböcker som används, beroende på att elevernas preferenser ändras med åldern. Det har också att göra med om eleven studerar, nöjesläser eller lästränar och om läsningen sker i klassrummet, hemma eller någon annanstans. På skolan behöver man diskutera igenom vilka spelare man vill använda där. Finns det redan spelare av bra kvalitet eller bör nyinköp övervägas?

På TPB:s hemsida finns den information som man behöver för att kunna gå vidare. Det finns användarvänliga formulär att följa under registreringen och svar på de flesta frågor som kan uppkomma. Vanliga frågor handlar enligt projektdeltagarna t ex om omregistrering av elev vid skolbyte, hur man blir registrerad, vem som är behörig att registrera och om hur eleven byter det autogenererade lösenordet till ett eget. Våra pilotgruppsdeltagare använde också Västra Götalands webbplats, som presenterar erfarenheter från tidiga projekt kring DAISY Direkt, med mycket genomtänkt och bra information.

När man anser att förutsättningarna finns anmäler man sig som registrerad hos TPB genom att fylla i och skicka in ett formulär på deras hemsida www.tpb.se. Detta upplevdes som enkelt att göra, det gick snabbt och fungerade bra.

För att kunna registrera elever för *Egen nedladdning* behöver man vara förtrogen med TPB:s digitala katalog. Det visade sig i projektet att skolelever, som fick eget nedladdningstillstånd, hade svårigheter med att förstå skillnaden mellan de olika format som böckerna kan beställas i och det speciella bibliotekarieperspektiv som utmärker katalogen.

Om man känner sig osäker inför sitt första registreringssamtal, vilket flera pilotgruppsdeltagare gjorde, så gav de rådet att öva i förväg. Det är bra att samla den information och de formulär, som man ska gå igenom och repetera flera gånger, gärna tillsammans med en kollega.

AVSLUTNING

Det var övervägande positiva reaktioner från ”piloterna” som deltog i projektet. De var glada över att ha fått pröva på de möjligheter som erbjuds. De var också tillfreds med att få möjlighet att lyfta fram en angelägen fråga genom sitt arbete.

Skolbiblioteken kom i fokus genom sin nya roll och många nya kontakter med kollegor, elever och föräldrar knöts. Man tyckte att det var stimulerande och det gav upphov till många intressanta samtal om böcker och läsning.

Framförallt har insikten om hur viktigt det är för många elever att få tillgång till talböcker på ett smidigt sätt vuxit sig allt starkare. Likaså att skolbiblioteken har en avgörande betydelse för tillgängligheten.

Nedladdningsstatistik från augusti 2012 visar att eleverna, på de skolor som deltog i pilotprojektet, och som registrerats för *Egen nedladdning*, stod för 80% (!) av den nedladdningen.

Negativa reaktioner är ofta kopplade till bristande möjligheter att kunna leva upp till de förväntningar som insikten om ett förbättrat elevstöd skapat. Man upplever att skolbiblioteket alltjämt har för liten bemanning och budget för att lyckas bra med *Egen nedladdning*.

I en tuff arbetssituation med för mycket att göra, många elever och stora krav på att ta fram bra böcker och boktips till lärare, som ibland varken erbjuder samarbete eller har förståelse för biblioteksverksamheten i övrigt och kanske dessutom sakna stöd hos skolläningen – då kan det uppfattas som ett omöjligt uppdrag att erbjuda tjänsten *Egen nedladdning*.

I arbetet med *Egen nedladdning* finns ändå möjligheter att stärka skolbibliotekets många gånger svaga roll på skolan. Det finns ingen standardmodell för hur *Egen nedladdning* ska byggas upp eller drivas. Tjänsten kommer att se olika ut på olika skolor och bör förankras efter lokala förutsättningar. Varje skolbibliotekarie har alla möjligheter att själv tänka ut hur det ska bli bäst på den egna skolan och för eleverna där.

TPB har under projekttidens gång byggt en ny webbplats kallad Legimus. Den ersätter www.tpb.se och förbättrar möjligheterna för barn och ungdomar att kunna hitta böcker att ladda ned. Den är användarvänlig och attraktiv, har automatisk stavningshjälp och annat som efterfrågats i det här projektet.

Tips & Tricks

SAMARBETE

- Börja med att informera skollädingen, gärna med ett informationsbrev och/eller ett inledande samtal om regelverket och skolbibliotekets roll, för att förankra och få stöd inför starten med *Egen Nedladdning*.
- Informera och förankra information om talböcker och *Egen nedladdning* hos alla på skolan.
- Använd helst befintliga och obligatoriska möten, i stället för att ordna nya.
- Kommunicera och bygg upp samarbete med skolläding, specialpedagoger, lärare, elevvårdsteam och IT-ansvarig.
- Gör en planering för hur ni lokalt på skolan skulle kunna utveckla rutiner kring *Egen nedladdning*. Diskutera igenom vilka lärare som är viktiga att få med i arbetet.

NÄ OCH STÖDJA ELEVER

- Ta del av specialpedagogers och klasslärares kartläggning av vilka elever som har läs- och skrivsvårigheter.
- Ta del av underlag om elevers läsförmåga vid arbetslagsmöten.
- Utnyttja möjligheten att bli informerad om elevernas läsförmåga i samband med läromedelsutlåning.
- Skapa intresse för talböcker i skolbiblioteket genom skyltning, information och uppmärkning av litteratur som finns att ladda ned.
- Fortsätt ha kontakt och följ upp hur det går för de elever som registreras för *Egen nedladdning*.
- Fortsätt, om möjligt, att samtala om litteratur och ge boktips även efter att elever fått tillgång till *Egen nedladdning*.
- Informera om och sprid medgivandeblanketten för målsmans påskrift, för att underlätta för de äldre eleverna att skaffa nedladdningstillstånd.

NÄ OCH MÖTA FÖRÄLDRAR

- Skicka informationsbrev till föräldrar för att erbjuda antingen en öppen introduktion för många alternativt till enskilda, efter överenskommelse.
- Delta vid föräldramöten och utnyttja tillfället till att informera om *Egen nedladdning*.
- Ordna ett möte, eventuellt med externa aktörer som t ex Dyslexiförbundet FMLS eller någon forskare inom området, för föräldrar och pedagoger.
- Erbjud föräldrar registreringsamtal tidigt eller sent på dagen.
- Ge mycket tydlig information i en kallelse inför registreringsamtalet, så att förälder och elev vet exakt vad som ska ske och vad de behöver ha med sig.

TID OCH LOGISTIK

- Börja gärna i liten skala, med få elever och utvärdera och anpassa verksamheten.
- Anpassa, efter hand, rutinerna kring *Egen nedladdning* efter lokala omständigheter.
- Var strikt och tydlig med vilka tider och vilken service som står till förfogande.

KUNSKAP

- Var ordentligt insatt i regelverket kring talbokshandling.
- Skaffa god kännedom om tekniken kring talböcker och nedladdning.
- Gör dig förtrogen med TPB:s digitala katalog.